

De schoolleiding en ouderbetrokkenheid

Ina Cijvat, Cathy van Tuijl, Elsbeth Ruitkamp.

zijn lid van de kenniskring Gedrags- en leerproblemen van Cathy van Tuijl, lector bij Saxion. E-mail: ina.cijvat@expertis.nl

In dit artikel schetsen de auteurs een kader waarin op basis van onderzoek antwoord gegeven wordt op vragen die steeds weer opduiken rond ouderbetrokkenheid.

Alle ouders willen betrokken zijn bij het onderwijs dat hun kinderen krijgen, en leerkrachten vinden het belangrijk om ouders bij het onderwijs te betrekken. Bovendien is vanuit vele onderzoeken bekend dat leerlingen meer leren en zich beter ontwikkelen als ouders, leerkrachten en anderen in hun omgeving samenwerken om de ontwikkeling van leerlingen te ondersteunen (Epstein en Sanders, 2006; Booijink, 2007; Bordewijk et al., 2007; Epstein, 1992; Jepma, 2005; Peetsma & Blok, 2007; Smit, 2007).

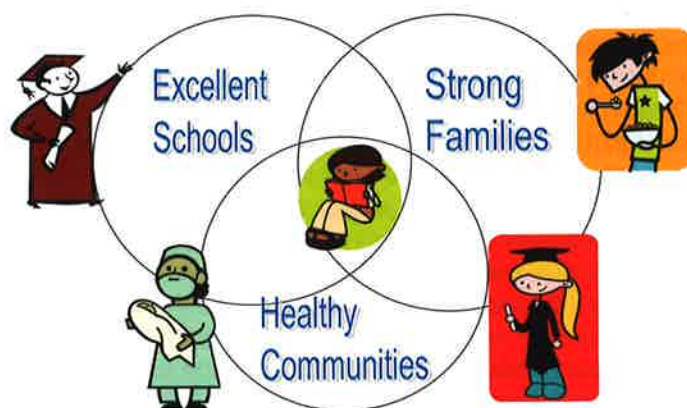
Toch zien we in de praktijk dat er regelmatig wrijvingen ontstaan in de communicatie tussen school en ouders, en leven er nog steeds vragen over hoe alle ouders het beste betrokken kunnen worden bij de dagelijkse praktijk van het onderwijs. Dit heeft er vaak mee te maken dat er losse activiteiten vanuit school opgezet worden zonder dat er rekening gehouden wordt met een aantal samenhangende factoren.

Wat is ouderbetrokkenheid?

Bij het begrip ouderbetrokkenheid hebben we allemaal wel een beeld. De samenwerking tussen ouders en school wordt in de literatuur aangeduid met verschillende termen zoals: ouderparticipatie, ouderbetrokkenheid, ouder-school partnerschap, medezeggenschap van ouders. In dit artikel richten we ons op ouderbetrokkenheid zoals Epstein (1995) het introduceerde. Zij benadrukt dat school en ouders belangrijke verantwoordelijkheden delen in de opvoeding van het kind en daarbij een gemeenschappelijk doel beogen, waarbij het belangrijk is dat school en ouders met elkaar communiceren en elkaars vaardigheden verstevigen en wederzijds ondersteunen. Epstein (1987, 2001) geeft daarnaast aan dat ouders en school verschillende eindverantwoordelijkheden hebben: ouders blijven eindverantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind en voeren daarover ook de regie, de school blijft eindverantwoordelijk voor de inrichting en kwaliteit van het onderwijs. Omdat zij als gemeenschappelijk doel de optimale ontwikkeling van het kind nastreven, hebben ouders en school een gemeenschappelijke inspanningsverplichting. Epstein ontwikkelde vanuit dit uitgangspunt het model 'Overlapping spheres of influence' (figuur 1). Dit model laat zowel de eigen verantwoordelijkheid van een ieder als de overlap zien tussen ouders (het gezin), school en omgeving (buurt). Op de plaatsen waar de cirkels elkaar overlappen is sprake van gemeenschappelijkheid. De betrokkenheid is wederzijds: ouders bij school, en school bij ouders. Dit komt voort uit de gedachte dat de opvoedsferen thuis, op school en in de buurt zouden moeten overlappen mede om te voorkomen dat kinderen in een spagaat hiertussen terecht komen (Epstein, 2011; Pels, 2004).

Op basis van het model 'Overlapping spheres of influence' beschrijft Epstein zes typen van ouderbetrokkenheid, die de basis voor samenwerking vormen (figuur 2). Om gericht met ouders te interacteren en samen te werken is het wenselijk om binnen de school een plan op te stellen rondom ouderbetrokkenheid dat zich richt op de zes typen.

Leerlingen leren meer en ontwikkelen zich beter als ouders, leerkrachten en anderen in hun omgeving samenwerken

Figuur 1 Epstein (1987, 2001) Overlapping spheres of influence

Type 1. Parenting: de voorwaardenscheppende rol van de ouders. Ouders kunnen hun kinderen voorbereiden op het naar school gaan, hen begeleiden, opvoeden en zorgen voor een pedagogisch klimaat, waardoor het kind in het leren voor school wordt gesteund.

Type 2. Communicating: de communicatie over en weer tussen school en ouders. Dit gaat om effectieve vormen van communicatie over schoolprogramma's en vorderingen van de kinderen. De school wordt geacht de informatie op een begrijpelijke manier te presenteren en van ouders mag worden verwacht hierop respons te geven.

Type 3. Volunteering: Het verrichten van vrijwilligerswerk in en om de school. Ouders kunnen bijvoorbeeld leraren helpen in de klas, administratief werk doen, de bibliotheek beheren, assisteren bij sportdagen en excursies.

Type 4. Learning at home: Het ondersteunen van de kinderen bij het schoolwerk thuis. Ouders bieden hulp bij huiswerkopdrachten van de school.

Type 5. Decision making and advocacy: formele ouderbetrokkenheid. Ouders zijn betrokken bij het beleid en het bestuur van de school door deelname aan het schoolbestuur, de ouderraad of andere commissies.

Type 6. Collaborating with the community: samenwerking met de gemeenschap. Ouders vervullen een rol in de gemeenschap, waarvan zij en de school deel uitmaken.

Figuur 2: Typologieën Epstein (2001)

Ieder type van betrokkenheid vraagt om een dialoog (two-way communication) tussen ouders en school, waarin vanuit beide perspectieven informatie wordt uitgewisseld en ideeën over gedeelde verantwoordelijkheid worden gedeeld.

Bovenstaande geeft een helder kader, en toch blijkt in de praktijk dat het voor scholen nog steeds lastig om een partnerschap met ouders aan te gaan, en vice versa. Er zijn verschillende factoren aan te geven, zowel bij ouders als bij de school, die dit beïnvloeden.

Waarom wordt ouderbetrokkenheid beïnvloed?

Vanuit onderzoek van Hornby en Lafaele (2011) en Hoover-Dempsey en Sandler (2005) zijn verschillende modellen uitgewerkt die antwoord proberen te geven op de vraag welke factoren een belangrijke rol spelen bij ouderbetrokkenheid. Daaruit blijkt dat ouderbetrokkenheid zowel beïnvloed wordt door de verwachtingen die ouders hebben over hun eigen rol en de mate waarin zij uitgenodigd worden door de school, als door de verwachtingen die de school heeft over de bijdrage die ouders kunnen en willen leveren. Hoover-Dempsey en Sandler (2005) onderscheiden in hun model vijf niveaus. Het model start met verwachtingen en percepties (niveau 1). De verwachtingen van ouders hebben enerzijds te maken met hun rolopvatting: Wat vinden ze dat ouders zouden moeten doen in relatie tot de schoolloopbaan van hun kind? Maar daarnaast bijvoorbeeld ook met hun verwachtingen over de effectiviteit van hun bijdrage aan het schoolsucces van hun kind (Hornby & Lafaele, 2011): Beschikken ze over voldoende kennis en vaardigheden om hun kind te kunnen ondersteunen? Hebben ze voldoende zelfvertrouwen om er van uit te gaan dat zij het verschil kunnen maken in het schoolsucces van hun kind? Hoover-Dempsey en Sandler (2005) noemen als belangrijke factor de perceptie van ouders in hoeverre zij uitgenodigd worden tot betrokkenheid: in hoeverre wil hun kind hen betrekken bij het schoolsucces. Ouders willen graag ingaan op vragen van hun kind voor hulp of ondersteuning bij schoolgerelateerde activiteiten, zowel thuis als op school, als hun kind laat blijken dat het dat graag wil.

Daarnaast wordt in beide onderzoeken het belang van de perceptie van ouders benoemd in hoeverre zij expliciet en impliciet uitgenodigd worden door de school en de leerkracht om hun betrokkenheid te tonen: Zijn ze welkom op school? Wordt hun betrokkenheid op prijs gesteld? Worden ze als een gewaardeerde partner wat betreft het schoolsucces van het kind gezien? Een van de voorbeelden waaruit de uitnodigende houding vanuit school kan blijken, is de mate van ondersteuning die de leerkracht aan de ouders geeft om het kind thuis te kunnen helpen met huiswerk. De verwachtingen die de school heeft over de bijdrage die ouders kunnen en willen leveren, spelen aan de andere kant een belangrijke rol. Nog steeds bestaan er veel (voor)oordelen over ouders in het onderwijs. Uit onderzoek (Epstein, 2001) blijkt steeds weer dat alle ouders, ongeacht sociale klasse, belang hechten aan de educatieve ontwikkeling van hun kinderen. Stoep (2007) geeft op basis van onderzoek aan dat leerkrachten de neiging hebben om ouders uit hogere sociale milieus te overschatten en ouders uit lagere sociale milieus te onderschatten wat betreft de rol die ouders kunnen spelen en zichzelf toebedelen in de ondersteuning van hun kind. Onduidelijke of foute verwachtingen spelen een rol in en zijn niet bevorderlijk voor de com-

municatie tussen school en ouders. In het model van Hoover-Dempsey & Sandler (figuur 3) draagt dit op niveau 2 bij aan de manier waarop en de mate waarin ouders thuis en/of op school hun betrokkenheid bij hun kind tonen en hun kind steunen met bevestiging, bemoediging, voorbeeldgedrag en/of instructie. Belangrijk daarbij is dat de manier waarop het kind de betrokkenheid van de ouder ervaart (niveau 3) vervolgens de metacognitieve vaardigheden van het kind beïnvloedt die bijdragen aan schoolsucces (zelfvertrouwen om op school succesvol te zijn, intrinsieke motivatie om te leren, zelfregulering en sociale competentie in de omgang met leerkrachten, niveau 4). Uiteindelijk werkt dit door in de resultaten van de leerling (niveau 5).

Het model van Hoover-Dempsey en collega's maakt inzichtelijk welke factoren bij ouders een rol spelen in het tonen van ouderbetrokkenheid. Daarbij gaat het model uit van ouders. In aanvulling op dit model kunnen soortgelijke verwachtingen bij leerkrachten of teams bevorderlijk of belemmerend zijn voor ouderbetrokkenheid. Kim (2009) noemt een aantal verschillende factoren vanuit school, zoals:

- de perceptie van leerkrachten van de inzet en de capaciteiten van ouders en hun opvoedingsideeën
- de ideeën van leerkrachten over de effectiviteit van ouderlijke betrokkenheid
- het vertrouwen van leerkrachten in hun eigen (effectiviteit van) lesgeven
- de openheid en positieve communicatie van de school richting ouders
- de diversiteit aan mogelijkheden om als ouder betrokken te zijn bij de school
- de duidelijkheid van het schoolbeleid en de rol van de schoolleiding.

Ook leerkrachten en schoolleiders moeten zich bewust zijn welke verwachtingen of opvattingen zij over (groepen) ouders hebben en de wijze waarop dit hun uitnodigende houding naar ouders beïnvloedt.

Figuur 3 Revised Hoover-Dempsey and Sandler model of the parental involvement process (2005) vereenvoudigd

Welk aspect van ouderbetrokkenheid draagt het meest bij aan de prestaties van leerlingen?

Als het gaat om de leerprestaties van leerlingen op scholen kunnen ouders zeker een bijdrage leveren in de oudersteuning. In figuur 2 werden de verschillende typen van ouderbetrokkenheid genoemd, en type 4 verwijst heel gericht naar het ondersteunen van ouders om hun kinderen thuis te begeleiden bij het schoolleren. Uit verschillende reviews (Desforjes & Abouchaar, 2003; Henderson & Mapp, 2002) blijkt een significant positief effect van ouderbetrokkenheid op het functioneren van kinderen binnen school, zowel wat betreft leerprestaties als gedrag en werkhouding. Niet zozeer participatie op school, maar betrokkenheid thuis bij het schools leren blijkt een grote bijdrage te leveren aan de ontwikkeling en het leersucces van kinderen, en aan een meer positieve attitude richting school. Investeren in deze vorm van ouderbetrokkenheid thuis draagt dus bij aan het vergroten van de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen. Het is hierbij vooral van belang dat ouders met hun kinderen praten over school en hen helpen bij het leren en maken van hun huiswerk. Met name de prestaties op het gebied van lezen blijken sterk afhankelijk te zijn van de betrokkenheid van ouders thuis.

In het algemeen kunnen twee soorten ondersteuning worden onderscheiden: directe en indirecte hulp en ondersteuning door de ouders thuis (Patall e.a., 2008). Voorbeelden van directe ondersteuning zijn bijvoorbeeld hulp en feedback bij het maken van het huiswerk, zorgen voor materialen om het huiswerk te kunnen maken en controle van het huiswerk. Minstens zo belangrijk zijn vormen van indirecte ondersteuning, zoals duidelijke regels en rituelen rond het maken van huiswerk, en er voor zorgen dat er geen afleidende factoren zijn en contact onderhouden met de leerkracht.

Andere typen van ouderbetrokkenheid zoals in figuur 2 aangegeven hebben een meer indirecte relatie met prestaties. Zoals uit het model van Hoover-Dempsey en Sandler af te leiden is zijn zichtbare inspanningen van ouders die door kinderen worden waargenomen (niveau 3) een verbindende schakel tussen ouderbetrokkenheid en kindkenmerken die tot prestaties leiden. Ouderbetrokkenheid wordt daarom ook beschouwd als een van de belangrijke componenten dan wel kenmerken van effectieve scholen (Epstein, 2001).

Op welke wijze kan de school een effectieve bijdrage leveren aan het vergroten van de ouderbetrokkenheid?

Op basis van de beschreven modellen van Hoover-Dempsey & Sandler en Hornby & Lafaele kan geconcludeerd worden dat ouderbetrokkenheid en samenwerking met ouders complex is en dat veel factoren daarin een rol spelen, op positieve of negatieve wijze. Alhoewel het belangrijk is om deze helder te benoemen, is het daarna vooral van belang om de vraag te stellen hoe hier mee omgegaan kan worden en welke oplossingen mogelijk zijn.

Het model Cijvat/Voskens (2008, te koppelen aan de typologie van Epstein) kan een kader geven om factoren te ordenen die binnen een school een zinvolle bijdrage leveren aan de verschillende aspecten van ouderbetrokkenheid, gezien zowel vanuit ouders als vanuit scholen. Dit model be-

staat uit twee delen en wordt gelezen vanuit het midden naar boven en naar beneden. Het bovenste deel van het model staat voor een hiërarchie van de mogelijke bijdragen van ouders, respectievelijk de ontvankelijkheid van scholen voor die bijdragen. De eerste bijdrage vanuit het midden geldt voor alle ouders, hoe verder naar buiten, hoe meer deze geldt voor specifieke ouders. Bijvoorbeeld: *alle ouders* kunnen informatie geven en het eigen kind thuis helpen, *minder ouders* kunnen meedoen op school, en *slechts enkele ouders* zullen meedoen op beleidsniveau.

Het onderste deel van figuur 4 staat voor een hiërarchie van de behoeften van ouders respectievelijk de bijdragen die scholen aan het vervullen van die behoeften kunnen leveren. Ook hier geldt: de eerste behoefte vanuit het midden geldt voor alle ouders, hoe verder naar buiten, hoe meer deze geldt voor specifieke ouders. Bijvoorbeeld: *alle ouders* hebben behoefte aan het ontvangen van informatie, *bijna alle ouders* hebben behoefte aan contact met school, terwijl *minder ouders* scholing en nog *minder ouders* ondersteuning nodig hebben.

De twee piramides naast elkaar geven aan dat het perspectief van de ouders en het perspectief van de school complementair zijn aan elkaar. Het gaat met andere woorden steeds om een *wisselwerking* tussen school en ouders. Bijvoorbeeld: Om er voor te zorgen dat aan de behoefte van ouders aan een goed contact met de school wordt voldaan, moet de school er voor zorgen dat er voldoende gelegenheid is om dat contact tot stand te brengen en te onderhouden. Daarbij hoort dat men ook andersom kan formuleren: als de school uitnodigt tot contact, moeten de ouders daar ook op ingaan.

Figuur 4 Factoren, zowel vanuit ouders als vanuit scholen, die bijdragen aan de verschillende aspecten van ouderbetrokkenheid (Cijvat/Voskens, 2008).

Conclusie en aanbevelingen

Ouderbetrokkenheid is geen doel op zich: het uiteindelijke doel is kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling vanuit twee deels overlappende invloedsferen: thuis en school. Scholen die zich realiseren welke verwachtingen er wederzijds leven en een poging doen om deze verwachtingen te stroomlijnen vanuit een visie op ouderbetrokkenheid maken meer kans op succesvolle ouderbetrokkenheid. Op basis daarvan kunnen zij maatregelen nemen die op een samenhangende manier zowel gericht zijn op de behoeften en sterke kanten van leerkrachten, ouders als andere betrokkenen. Dit vereist van scholen dat zij een verwelkomend klimaat weten te creëren, proactief een positief contact met ouders aan kunnen gaan, sensitief zijn voor de bijdrage die ouders kunnen en willen leveren en daarbij helder zijn in de wederzijdse verwachtingen. Verder is integratie in het schoolbeleid vereist, waarbij de plannen gedragen worden door het team. Dat vraagt om effectief leiderschap in de school.

Enkele concrete aanbevelingen:

- kom tot een integrale aanpak op basis van een visie op ouderbetrokkenheid: Wat verwacht u van ouders, en wat mogen ouders van u verwachten? Daarbij is het aan de school en de schoolleiding om de regie te voeren over het onderwijs en de gang van zaken op school. De scholen stellen grenzen aan de invloed van de ouders. Wel benadrukken de scholen dat ze samen met de ouders voor het grootbrengen van de kinderen staan. Er zijn tussen de personeelsleden van de school en de ouders heldere verhoudingen en verantwoordelijkheden die vastgelegd zijn in de schoolgids.
- bespreek kritisch binnen uw team: In hoeverre worden ouders binnen de school altijd serieus genomen? Voelen alle ouders zich welkom in de school? Waar blijkt dat uit? Hoe gaat u om met ouders die een andere visie hebben op hun kind en zijn functioneren? Heeft u oog voor de talenten van alle ouders zodat iedereen in de gelegenheid wordt gesteld om een bijdrage te leveren? En welke ouders worden niet bereikt, welke stappen zijn nodig om ook deze ouders te betrekken?
- bekijk en bespreek of alle informatie die naar ouders gaat past binnen en bijdraagt aan de visie op ouderbetrokkenheid die u geformuleerd heeft: Laat u voldoende aan ouders zien waar u voor staat en wat u belangrijk vindt in het onderwijs? Geeft u voldoende informatie over de manier waarop binnen de school gewerkt wordt? Realiseert u zich dat ouders bepaalde dingen rondom lesgeven en met een groep omgaan niet weten? Een ochtend waarop ouders in de klas kunnen meekijken of een film over het reilen en zeilen in een groep kan ouders bijvoorbeeld een beter beeld geven hoe uw onderwijs georganiseerd is en wat u van kinderen verwacht in de school en de klas.

Ina Cijvat en Elsbeth Ruiterkamp zijn lid van de kenniskring Gedrags- en leerproblemen van Cathy van Tuijl, lector bij Saxion. In 2012 is een 'Kwaliteitskaart Gedrag' opgesteld bestaande uit 8 kwaliteiten, die samen de basis

vormen van preventief handelen voor de leerkrachten t.a.v. gedrag (<http://www.expertis.nl/page119331256>). Een van de kwaliteiten heeft betrekking op ouderbetrokkenheid:

Ouderbetrokkenheid ten aanzien van gedrag
'De leerkracht investeert in ouderbetrokkenheid door met ouders helder te communiceren over verwachtingen, visie en aanpak van gedrag van beide partijen. Het uitwisselen van elkaars effectieve interventies is van belang, omdat het samen optrekken in het beter omgaan met gedrag een versterkende uitwerking zal hebben. De leerkracht betreft ouders van het begin af aan systematisch bij de school (intake, oudergesprekken, thema-avonden) en laat aan ouders zien op welke manier zij hun kinderen kunnen helpen. De leerkracht werkt samen met instanties, die taken hebben rondom gezinssystemen, de opvoeding en het welzijn van een gezin, en streeft hierbij naar een gezamenlijke aanpak en vroeg bijsturen van gedrag.'

Literatuur

- Booijink, M. (2007) *Terug naar de Basis: Communicatie tussen leerkrachten en allochtone ouders in het primair onderwijs*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Bordewijk, A., Dries, H., Harkink, M. & Visser, E. (2007). *Ouderbetrokkenheid thuis: Over de invloed van ouders op het schoolsucces van hun kind en de rol van (voor)schoolse voorzieningen*. Westervoort: Advadi.
- Cijvat, I. & Voskens, C. (2008). *Een onderzoek naar de rol van ouders in het primair onderwijs. Deel 1 literatuuronderzoek*. Amersfoort: CPS.
- Driessen, G., Smit, F. & Slegers, P. (2005). Parental Involvement and Educational Achievement. *British Educational Research Journal*, Vol. 31, No. 4, August 2005, pp. 509-532.
- Epstein, J.L. (1992) *School, family and community partnerships: preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview.
- Epstein, J.L. & Clark Salinas, K. (2004) Schools as Learning Communities Partnering with Families and Communities. *Educational leadership*, Volume 61 No 8, Pp. 12-18.
- Epstein, J.L. & Sanders, M.G. (2006). Prospects for Change: Preparing Educators for School, Family and Community Partnerships. *Peabody Journal of Education*, 81:2, 81-120.
- Epstein, J.L. (2011). *School, Family and community partnerships, Preparing Educators and Improving schools*. Boulder, CO: Westview.
- Hornby, G. (1995). *Working with parents of children with special needs*. London: Cassell.
- Hornby, G. & Lafaele, R. (2011): Barriers to parental involvement in education: an explanatory model, *Educational Review*, 63:1, 37-52.
- Hoover-Dempsey, K.V., Bassler, O.C. & Burrow, R. (1995b). Parents' Reported Involvement in Students' Homework: Strategies and Practices. *The Elementary School Journal*, 95(5), 435-450.
- Jepma, IJ. (2005) *Partners in Onderwijs & Opvoeding*. Amsterdam: Eduquality/ Schepers van Seventer.
- Patall, E.A., Cooper, H., Robinson, J.C. (2008). Parental Involvement in Homework: A Research Synthesis. *Review of*

Educational Research, 78(4), 1039-1101.

Peetsma, T. & Blok, H. (2007). *Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid; het integrale eindrapport*. Amsterdam: SCOKohnstamm Instituut.

Smit, F. e.a. (2007) *Ouders, scholen en diversiteit: Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen*. Nijmegen: ITS- Radboud Universiteit.

Stoep, J. (2007). *Opportunities for early literacy development: Evidence for home and school support*. Apeldoorn: Garant.

BRENG ARBO-RISICO'S EENVOUDIG IN KAART

De Arbomeester helpt u bij het inventariseren en analyseren van de arbeids-risico's. Ook kunt u met de Arbomeester een plan van aanpak maken waarin u beschrijft welke acties u gaat ondernemen.

ARBOMEESTER.NL

Zien ouders waar uw school goed in is?

**SCHOLEN MET
SUCCES**
onderzoek ✓ advies ✓ creatie ✓

De kracht van uw school meten en laten weten

- ✓ Tevredenheids- en marktonderzoek
- ✓ Positionering en profilering
- ✓ Communicatieplannen en -middelen

www.scholenmetsucces.nl